

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-90-7-41>

ПРОБЛЕМАТИКА ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ТЕКСТ» В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Лісовська А. О.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри мовної підготовки
Одеський державний університет внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Поняття «текст» як продукт усного чи письмового мовлення не знайшло остаточного однозначного визначення у сучасній лінгвістиці як унаслідок існування різних текстових форм й типів, так і в силу багатоплановості його структурно-семантичної і комунікативно-змістової організації. На думку О. С. Кубрякової, зведення всієї безлічі текстів в єдину систему так само складно, як і виявлення за всією безліччю такої низки достатніх та необхідних рис, яка була б обов'язковою для визнання тексту, у термінах категорії класичного, аристотелевого типу [9].

У мовознавстві текст розглядається як продукт мовлення. За визначенням І. Р. Гальперіна текст – це «твір мовотворчого процесу, який володіє завершеністю, об'єктивований у вигляді письмового документу, ... що складається з назви (заголовка) й низки особливих одиниць (надфразових єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, що має певну спрямованість і прагматичну установку» [6, с. 17]. Це широковідоме і часто цитоване визначення вказує на такі важливі характеристики тексту, як цілісність, зв'язність елементів і функціональну спрямованість. Насправді текст як продукт мовленнєво-мисленнєвої діяльності може бути результатом не тільки письма, але й говоріння, бути як письмовим, так і усним, тобто зафіксованим оптично, акустично або якимось інакше. При цьому просторова фіксація є не випадковістю, а засобом передачі повідомлення автором [8, с. 64]. Багато лінгвістів вважає, що текст як комунікативний феномен, орієнтований на специфіку певного роду діяльності – це будь-який мовленнєвий твір будь-якого формату. Водночас текст розуміється як мовленнєва реалізація цілісного творчого авторського задуму і комунікативна одиниця найвищого рівня, реалізована як в письмовому, так і в усному мовленні.

Психолінгвістичний підхід передбачає вивчення тексту як складного семантичного утворення якому притаманні ряд специфічних характеристик. З точки зору комунікативної лінгвістики текст розглядається як одиниця комунікації, якої властиві цілісність, семантична зв'язність,

емотивність (текст відображає емоційно-оцінне ставлення автора до дійсності). Важливими на нашу думку властивостями тексту є його можлива креолізованість (текст може містити елементи інших семіотичних систем) і прецедентність (наявність в тексті елементів попередніх текстів). Текст має внутрішню структуру – синтаксичну (на рівні складного синтаксичного цілого і пропозиції), композиційну і логічну, й певну прагматичну настанову. Текст має у собі уявлення про свою референтну основу (затекст) та, крім явного, містить неявний зміст (підтекст) [3, с. 114]. Згідно В. П. Беляніну, текст – це «феномен реальної дійсності й спосіб відображення дійсності, побудований за допомогою елементів системи мови», це продукт мовлення, «детермінованого потребами спілкування» [4, с. 9].

З точки зору лінгвістики тексту текст розуміється як «певна (закінчена) послідовність речень, зв'язаних за змістом одне з одним у рамках загального задуму автора» [12, с. 6]. У цьому визначенні головними критеріями об'єкта, що характеризується, виступають завершеність, зв'язність і наявність авторського задуму. Лінгвістика тексту часом зближується із дискурсивним підходом до тексту і акцентує аспекти породження та сприйняття тексту. В такому випадку текст визначається як «продукт, породжений мовною особистістю та адресований мовній особистості, який «є мертвим без акту пізнання» [13, с. 106–107].

Семіотичний підхід до тексту передбачає більш широке трактування його як осмисленої послідовності будь-яких знаків, будь-якої форми комунікації, включаючи обряд, танець, ритуал і т.п. [1, с. 507]. Знак тут – матеріально виражена заміна предметів, явищ, понять в процесі обміну інформацією в колективі [11, с. 4]. Інакше кажучи, текст культури може бути виражений як природною мовою, так і мовами різних видів мистецтв. Текстом в широкому сенсі, на думку Г. І. Богіна, може вважатися будь-який матеріальний предмет, у генезисі якого брала участь людська суб'єктивність: це може бути одяг, живописне полотно, витвір архітектури [5]. Крім того, в рамках цього підходу, дослідники акцентують потенційну семіотичну неоднорідність тексту, стверджуючи, що його рівноправними складовими можуть бути вербальні одиниці і невербальні елементи (в тому числі піктографічні, іконічні повідомлення-зображення), залучені в вербальний текст з метою зокрема, інтенсифікації процесу передачі сенсу.

Як формально-стилістичні, так і змістовні складові тексту уналежують його до художнього або нехудожнього цілого. Художній текст розуміється як «естетичний засіб опосередкованої комунікації, мета якої є зображально-виразне розкриття теми, представлене в єдності форми і змісту й складається з мовленнєвих одиниць, що виконують комунікативну функцію» [14, с. 24]. Тобто важлива відмінність художнього тексту від нехудожнього полягає у тому, що художній текст «творить» світ, що зображений у ньому. На думку В. А. Кухаренко, предметний світ

художнього тексту не існує до виникнення цього тексту, він з'являється симультанно з виникненням тексту. Крім того, художній текст є триєдиним: в ньому невіддільно один від одного присутні форма, зміст і творець [10, с. 4–9]. В. П. Белянін уточнює, що у художньому тексті «будуються неіснуючі світи, які є плодом авторських уявлень про дійсність та навіть поєднань в реальності непеєднуваного. В цьому випадку когнітивна й емоційна структурації «можливого світу» підпорядковується закономірностям авторської свідомості, у тому числі мовної» [3, с. 66]. Незважаючи на це, художній текст не є брехнею. Художник може прагнути до подібності життєвого матеріалу і його творчого осмислення, але не вимагає визнання його творів за дійсність, якою б великою не була схожість між об'єктом і його відображенням.

У лінгвістичній літературі не спостерігається також одностайності і стосовно виділення головних та факультативних категорій тексту. На думку одних авторів, «провідними текстовими властивостями є цілісність, членованість і модальність», які «можуть бути названі основними категоріями тексту, що підпорядковують собі більш часткові його ознаки» [7]. Інші автори вважають, що «основу універсальних категорій тексту складають цілісність (план змісту) і зв'язність (план вираження), що вступають один з одним у відносини додатковості, діархії» [2]. У роботах багатьох дослідників тексту основними критеріями текстуальності вважаються саме когезія як формальна зв'язність та когерентність як змістовна зв'язність мовленнєвого твору [15].

Отже, наявність у лінгвістиці різних підходів до дослідження тексту дозволяє трактувати текст як продукт мисленнєво-мовленнєвої діяльності, як мовленнєву реалізацію авторського задуму та комунікативну одиницю найвищого рівня, реалізовану як в письмовому, так і в усному мовленні.

Література:

1. Анисимова Е.Е. Паралингвистика и текст (к проблеме креолизованных и гибридных текстов). *Вопросы языкознания*. 1992. Вып. 1. С. 71–79.
2. Бабенко Л.Г. Лингвистический анализ художественного текста. Москва, 2008. 496 с.
3. Белянин В.П. Введение в психолінгвістику. Москва, 2001. 128 с.
4. Белянин В.П. Психолінгвістические аспекты художественного текста. Москва, 1988. 120 с.
5. Богин Г.И. Интерпретация как средство выведения к более широкому пониманию. URL: <http://university.tversu.ru/> (дата звернення 20.10.2020).
6. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва, 2007. 144 с.
7. Лыенко С.Г. Русистика. Санкт-Петербург, 2003. 366 с.

8. Козлов Е.В. Комикс как явление лингвокультуры: знак-текст-миф. Волгоград, 2002. 220 с.
9. Кубрякова Е.С. О тексте и критериях его определения. Текст. Структура и семантика. Москва: Наука, 2001. Т. 1. С. 72–81.
10. Кухаренко В.А. Интерпретация текста. Одесса, 2002. 288 с.
11. Лотман Ю.М. Миф – имя – культура. Труды по знаковым системам. Тарту: Тартуский ун-т, 1973. Т. IV. С. 282–303.
12. Николаева Т.М. Лингвистика текста. Современное состояние и перспективы (Вступ. статья). *Новое в зарубежной лингвистике. Сер.: Лингвистика текста*. 1978. Вып. 8. С. 6–14.
13. Тураева З.Я. Лингвистика текста (Текст: структура и семантика). Москва, 1986. 127 с.
14. Чернухина И.Я. Очерк стилистики художественного прозаического текста. Воронеж, 1977. 207 с.
15. Beaugrande, D.R.-A. de. & Dressler, W. Einführung in die Textlinguistik. Tübingen, 1981. 290 p.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-588-90-7-42>

ДІЄСЛОВО “FAIRE” У ТВОРЕННІ ТЕРМІНІВ ФУТБОЛУ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Романчук О. В.

*кандидат філологічних наук, доцент,
завідувач кафедри української та іноземних мов
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
м. Львів, Україна*

Коваль Р. С.

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української та іноземних мов
Львівський державний університет фізичної культури
імені Івана Боберського
м. Львів, Україна*

Сьогодні футбольна лексика знаходиться у сфері наукових досліджень провідних українських та зарубіжних науковців, що підтверджено, зокрема, низкою відповідних перекладних словників, що вийшли друком в Україні [5] та за її межами [8; 9].